KOHTUJURISTI ETTEPANEK

F. G. JACOBS

esitatud 24. veebruaril 2005 [1]

1. Antud juhul on tegemist menetlusega, mille kindlustusvõtja on algatanud kindlustusandjate vastu, saamaks kindlustuspoliisi alusel hüvitist oma kohustuste täitmiseks kahju kannatanud poole suhtes, ja milles kindlustusandjad soovivad kaasata tagatise realiseerimise nõudes kolmanda osalisena teise kindlustusandja, kes väidetavalt on kindlustanud kindlustatu sama riski vastu.

2. Põhiküsimus on, kas Brüsseli konventsiooni [2] kohaldamisel selles situatsioonis tuleb lähtuda kohtualluvuse normidest kindlustusasjade puhul või kolmanda osalisega tagatise realiseerimise või muu kolmandate isikutega seotud menetluse erisättest.

3. Juhul kui leitakse, et kohaldada tuleb viimati nimetatud sätet, tõusetub järgmisena küsimus, millistel tingimustel tuleb seda rakendada.

Brüsseli konventsioon

4. Brüsseli konventsioon reguleerib kohtualluvust ja kohtuotsuste täitmist tsiviil- ja kaubandusasjades. Selle II jaotis määratleb osalisriikide kohtualluvuse. Artiklis 2 väljendatud põhimõtte kohaselt on pädevus osalisriigi kohtul, kus on kostja alaline asukoht. Erandina sellest põhimõttest on teistel kohtutel pädevus arutada teatud liiki asju.

5. Nendest eranditest artikli 6 punkt 2 puudutab kolmandate isikutega seotud menetlusi. Selle sätte kohaselt võib isiku, kelle alaline elukoht on osalisriigis, kohtusse kaevata ka „kui tegemist on kolmanda osalisega tagatise realiseerimise või muu kolmandate isikutega seotud menetluse puhul, kohtusse, kus menetletakse põhihagi, välja arvatud juhul, kui see on esitatud üksnes selleks, et viia isik välja selle kohtu alluvusest, kes oleks tema asjas pädev".

1 — Algkeel: inglise.

2 — 27. septembri 1968. aasta konventsioon kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades. Konventsiooni koondversioon, mida on täiendatud nelja liitumislepinguga — mis on käesolevas asjas kohaldatav versioon — on avaldatud EÜT 1998, C 27, lk 1. Alates 1. märtsist 2002 (pärast käesolevas asjas analüüsitavate asjaolude toimumist) on konventsiooni tekst asendatud, välja arvatud Taani ja teiste liikmesriikide teatud ülemereterritooriumide suhtes, nõukogu 22. detsembri 2000. aasta määrusega (EÜ) nr 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades (EÜT 2001, L 12, lk 1; ELT eriväljaanne 19/04, lk 42).

6. II jaotise 3. jagu reguleerib kohtualluvust kindlustusasjade puhul. Selles on sätestatud:

„*Artikkel 7*

Kindlustusasjadega seotud asjade puhul tehakse kohtualluvus kindlaks käesoleva jao kohaselt, ilma et see mõjutaks artikli 4 ja artikli 5 punkti 5 kohaldamist.

Artikkel 8

Kindlustusandja, kelle alaline asukoht on osalisriigis, võib kaevata kas:

1. selle riigi kohtusse, kus on tema alaline asukoht, või

2. teise osalisriigi selle paiga kohtusse, kus on kindlustusvõtja alaline asukoht, või

3. kui tegemist on kaaskindlustusandjaga, selle osalisriigi kohtusse, kus algatatakse menetlus peakindlustusandja vastu.

[...]

Artikkel 9

Vastutuskindlustuse või kinnisvara kindlustamise puhul võib kindlustusandja lisaks esitada kaebuse ka selle paiga kohtusse, kus kahjustav sündmus on toimunud. Sama kehtib ka juhul, kui vallas- ja kinnisvara suhtes on sõlmitud ühtne kindlustuspoliis ning seesama eriolukord kahjustab mõlemat.

Artikkel 10

Vastutuskindlustuse puhul võib menetlusse, mille kahju kannatanud pool on algatanud kindlustatu suhtes, kaasata ka kindlustusandja, kui asjaomase kohtu suhtes kohaldatav õigus seda võimaldab.

Artiklite 7, 8 ja 9 sätteid kohaldatakse menetluste suhtes, mille kahju kannatanud pool algatab otse kindlustusandja vastu juhul, kui sellised otsehagid on lubatud.

Kui selliseid otsehagisid reguleerivate õigusaktide kohaselt saab kindlustusvõtja või kindlustatu menetlusse kaasata, on nende puhul pädev sama kohus.

Artikkel 11

Ilma et see mõjutaks artikli 10 kolmanda lõigu kohaldamist, võib kindlustusandja algatada menetluse üksnes selle osalisriigi kohtus, kus on kostja alaline asukoht, hoolimata sellest, kas tegemist on kindlustusvõtja, kindlustatu või soodustatud isikuga.

Käesoleva jao sätted ei mõjuta õigust esitada vastuhagi kohtusse, kus käesoleva jao kohaselt on lahendamisel põhihagi.

Artikkel 12

Käesoleva jao sätetest võib kõrvale kalduda üksnes kohtualluvust käsitleva kokkuleppe alusel:

1. mis on sõlmitud pärast vaidluse teket,

2. millega võimaldatakse kindlustusvõtjal, kindlustatul või soodustatud isikul algatada menetlus käesolevas jaos nimetamata kohtutes,

3. mille sõlmivad kindlustusvõtja ja kindlustusandja, kelle mõlema alaline asukoht on samas osalisriigis, ja millega on selle riigi kohtute pädevusse määratud isegi juhud, kui kahjustav sündmus leiab aset välismaal, tingimusel, et selline kokkulepe ei ole vastuolus nimetatud riigi seadustega,

4. mis on sõlmitud kindlustusvõtjaga, kelle alaline asukoht ei ole osalisriigis, välja arvatud juhul, kui kindlustus on kohustuslik või seotud osalisriigis asuva kinnisvaraga, või

5. mis käsitleb kindlustuslepingut, kui kokkulepe hõlmab üht või mitut artiklis 12a nimetatud riski."

7. Artikkel 12a loetleb riskid, mis on olemuslikult seotud laevade ja õhusõidukitega veetavate kaupade kaubandusliku veoga.

8. 8. jagu reguleerib erinevates osalisriikides algatatud seotud menetlusi. Artikkel 22 näeb asjassepuutuvas osas ette järgmist.

„Kui eri osalisriikide kohtutes algatatakse seotud menetlused, võivad kohtud, kellele hagi esitati hiljem, peatada oma menetluse seni, kuni menetlus on esimeses kohtus pooleli.

[...]

Menetlused loetakse seotuks käesoleva artikli tähenduses, kui nad on sedavõrd tihedalt seotud, et eraldi menetlustest tulenevate vastuoluliste otsuste ohu vältimiseks on otstarbekas nad lahendada koos."

Asjaolud ja menetlus

9. Soptrans on Prantsusmaal Boulou's asutatud äriühing, kellele kuulub parkimisplats, kus ta hoiab müügiks ja Euroopasse transportimiseks mõeldud uusi autosid. Seetõttu on ta kõigile nendele autodele põhjustatava kahju vastu kindlustatud GIE Réunion européenne's, AXA-s, Winterthur'is, Le Continent ja Assurances Mutuelles de France'is, kes on kõik asutatud Prantsusmaal.

10. 13. augustil 1990 kahjustas rahetorm mitmeid parkimisplatsil hoitavaid General Motors Espanña'le (edaspidi „GME") kuuluvaid sõidukeid, kelle kindlustusandja, Zurich Espanña, on asutatud Hispaanias. GME poolt Hispaanias algatatud menetluses jõudsid GME ja Soptrans kokkuleppele, mille kohaselt Soptrans kohustus maksma GME-le kahjuhüvitisena 120 miljonit Hispaania peseetat.

11. Seejärel kaebas Soptrans oma kindlustusandjad Tribunal de Grand Instance Perpignani, et kohustada neid andma tagatist seoses vastutuse kandmisega. Kindlustusandjad esitasid omakorda nõude Zurich España vastu Prantsuse kindlustusseadustiku artikli L. 121-4 alusel, mis puudutab erinevate poliiside samaaegset kindlustuskatet. Zurich España leidis, et tema asutamiskoha järgi peaks asi alluma Barcelona kohtutele.

12. Perpignani kohtu otsuse peale esitatud apellatsioonkaebuse lahendamisel leidis Cour d'appel de Montpellier oma 5. veebruari 2001. aasta otsuses, et Zurich España vastu ei saa Prantsuse kohtutes menetlust algatada.

13. Soptransi kindlustusandjad (edaspidi „hagejad") on vaidlustanud selle otsuse Cour de Cassationis, kes on menetluse peatanud ja esitab järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas kindlustusandjate vahel kolmanda osalisega tagatise realiseerimise või muu kolmandate isikutega seotud menetluse puhul, mis ei põhine edasikindlustuslepingul, vaid väidetavalt mitmekordsel kindlustusel või kaaskindlustusel, kohaldatakse 27. septembri 1968. aasta Brüsseli konventsiooni, mida on täiendatud 1978. aasta ühinemiskonventsiooniga, II jaotise 3. jao sätteid?

2. Kas pädeva kohtu määramisel kindlustusandjate vahel kolmanda osalisega tagatise realiseerimise või muu kolmandate isikutega seotud menetluse puhul võib kohaldada artikli 6 punkti 2, ning kui vastus on jaatav, siis kas tuleb rakendada nõuet, et nende kahe menetluse vahel peab olema seos konventsiooni artikli 22 tähenduses või vähemalt, et oleks tõendatud piisav seos nende menetluste vahel, näitamaks, et kohtualluvuse muutmist ei kuritarvitata?"

14. Kirjalikud märkused esitasid hagejad, Zurich España, komisjon ning Prantsuse ja Itaalia valitsus. Kõik peale Itaalia valitsuse osalesid ka istungil.

Esimene küsimus

15. Pooltel on erinevad seisukohad selles, kas konventsiooni II jaotise 3. jagu kohaldub kolmanda osalisega tagatise realiseerimise või muu kolmandate isikutega seotud kindlustusandjate vahelise menetluse puhul, mis põhineb mitmekordsel kindlustusel või kaaskindlustusel. Hagejad, komisjon ja Itaalia leiavad, et 3. jagu ei ole kohaldatav, samal ajal Zurich España ja Prantsusmaa peavad seda kohaldamisele kuuluvaks.

16. Minu arvates ei ole olenemata artikli 7 laiaulatuslikust sõnastusest selle jao sätted mõeldud kohaldamiseks kindlustusandjate vahelistele menetlustele.

17. Seda tõlgendust toetavad kõik selle jao materiaalõiguslikud sätted, eelkõige artiklid 8, 10 ja 12, mis peavad selgelt silmas kindlustusvõtja, kindlustatu või kahju kannatanud poole esitatud hagisid, ning artikkel 11, mis viitab kindlustusvõtja, kindlustatu või soodustatud isiku vastu esitatud hagidele.

18. Lisaks toetab seda ka Euroopa Kohtu praktika, mille kohaselt selle jao nagu mitme teise konventsiooni erisätte eesmärk on kaitsta nõrgemat poolt; käesoleval juhul „kindlustatut, kes on tihtipeale silmitsi tüüptingimustega lepinguga, mille sätted ei ole läbirääkimiste esemeks, ning kes on majanduslikult nõrgemal positsioonil" [3] või „teisest kindlustuslepingu poolest majanduslikult nõrgemal positsioonil olevat ja õigusalal vähemkogenud lepingupoolt" [4]. Ma ei oska kujutada ette olukorda, milles kutseline kindlustusandja võiks teise kindlustusandja suhtes olla sellisel võrreldaval nõrgemal positsioonil, et ta võiks tugineda selles jaos sätestatud kaitsele.

19. Mis puudutab käesoleva asja põhihagi menetlemist, oli Soptransi poolt foorumi valimine täielikult 3. jaoga kooskõlas.

20. Sellest seisukohast võib märkida, et menetluse kuulumisel selle jao kohaldamisalasse lubavad artikli 8 punkt 3 ja artikkel 10 esitada hagi kindlustusandja vastu, kes võib olla kohustatud osalema kahjumi või kahju hüvitamises, kohtusse, mis jääb väljapoole tema alalist asukohta.

21. On tõsi, et kumbki nendest sätetest ei viita käesoleva asjaga sarnasele olukorrale. Artikli 8 punkt 3 viitab kaaskindlustusandjale, ja hoolimata eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimuses kasutatud sõnastusest, tundub olevat selge, et hagejate ja Zurich España vaheline suhe käesolevas asjas ei ole kaaskindlustus selles tähenduses. [5] Artikkel 10 viitab kahju kannatanud poole algatatud menetlustele.

22. Kõnealuse jao ülesehitusega ei ole siiski vastuolus, kui kindlustusandja vastu esitatakse hagi menetluses, mis on seotud kolmanda osalisega tagatise realiseerimise või muu kolmanda isikuga seotud menetluses, kui hagi on esitatud muu poole kui kindlustusandja poolt.

23. Isegi kui lähtuda sellest, et kolmandat jagu võib kohaldada hagejate ja Zurich España vahel kolmanda osalisega tagatise realiseerimise menetluses, siis eraldi vaadatuna — ja ma olen eelpool selgitanud, et minu arvates ei ole see kohaldatav kindlustusandjate vahelistele menetlustele — võib ainult toetudes artiklile 11, mis piirab kindlustusandja õigust valida menetluse algatamisel foorumit, nõuda, et menetlus

3 — 14. juuli 1983. aasta otsus kohtuasjas 201/82: Gerling (EKL 1983, lk 2503, punkt 17).

4 — 13 juuli 2000. aasta otsus kohtuasjas C-412/98: Group Josi (EKL 2000, lk I-5925, punkt 65).

5 — Vt Schlosseri raportit, mis puudutab konventsiooni Taani Kuningriigi, Iirimaa ning Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi ühinemise kohta kohtualluvust ja kohtuotsuste täitmist tsiviil- ja kaubandusasjades käsitleva konventsiooniga ning selle tõlgendamist Euroopa Kohtus käsitleva protokolliga (EÜT 1979, C 59, lk 71, punkt 149).

algatatakse Zurich España asukohajärgses kohtus.

24. Siiski, esiteks mainib artikkel 11 vaid kostjaid, kes on kindlustusvõtjad, kindlustatud või soodustatud isikud; teiseks, foorumi valis Soptrans, mitte hagejad; ja kolmandaks, artikkel 11 pelgalt kordab üldreeglit kostja alalise asukoha kohta, mis on väljendatud artiklis 2 [6], ja mida piirab kolmanda osalisega tagatise realiseerimise menetluse puhul artikli 6 punkt 2. See säte on teise küsimuse esemeks.

25. Seetõttu tuleb esimesele küsimusele vastata, et Brüsseli konventsiooni II jaotise 3. jao kindlustusasju käsitlevaid sätteid ei kohaldata kindlustusandjate vahelistele väidetavalt mitmekordsel kindlustusel põhinevatele tagatise realiseerimise nõuetele.

Teine küsimus

26. Eelotsusetaotluse esitanud kohus küsib oma teises küsimuses, kas pädeva kohtu määramisel kindlustusandjate vahel kolmanda osalisega tagatise realiseerimise või muu kolmandate isikutega seotud menetluse puhul on konventsiooni artikli 6 punkt 2 kohaldatav, ning kui vastus on jaatav, kas siis selle kohaldamise eelduseks on see, et nende kahe menetluse vahel peab olema seos konventsiooni artikli 22 tähenduses või vähemalt, et oleks tõendatud piisav seos nende menetluste vahel, näitamaks, et kohtualluvuse muutmist ei kuritarvitata.

27. Zurich España väidab teise võimalusena, et juhtumil, kui 3. jagu ei kuulu kohaldamisele, siis käesoleval juhul ei ole artikli 6 punktis 2 sätestatud tingimused täidetud ja seega ei ole see säte kohaldatav. Hagejad, komisjon ja Itaalia jäävad teiselt poolt seisukohale, et artikli 6 punkt 2 kuulub kohaldamisele.

28. Erinevad esitatud argumendid puudutavad kolme tegurit.

29. Esiteks, mis puudutab tingimust, et põhihagi menetlust ei oleks saanud algatada pelgalt sel eesmärgil, et viia hagi kolmanda osalisega tagatise realiseerimise või muu kolmandate isikutega seotud menetluses välja selle kohtu alluvusest, kes oleks tema asjas pädev, väitis Zurich España kohtuistungil, et hagejad on viinud asja Hispaania kohtute alluvusest välja, suunates Soptransi viima menetlust läbi sellisel viisil, et välditaks asja arutamist nendes kohtutes.

6 — Vt eespool 4. joonealuses märkuses viidatud kohtujurist Fennelly ettepanek kohtuasjas Group Josi, punkt 30.

30. See on faktilisi asjaolusid puudutav küsimus, mille peavad siiski lahendama siseriiklikud kohtud. Kui leiab tuvastamist, et Zurich España väljaviimine pädeva kohtu alluvusest on foorumi valiku ainus eesmärk, siis oma sõnastusest tulenevalt ei ole artikli 6 punkt 2 ilmselgelt kohaldatav.

31. Teiseks on vaidlus selles, kas artikli 6 punkti 2 kohaldamine eeldab, et põhihagi ja kolmanda osalisega tagatise realiseerimise või muu kolmandate isikutega seotud menetluse vahel on piisav seos kas artikli 22 tähenduses või näitamaks, et kohtualluvuse muutmist ei kuritarvitata.

32. Esimeses aspektis nõustun argumendiga, et kui kostja kaasab menetlusse kostjana kolmanda osalise tagatise realiseerimise või muu kolmanda isikuga seotud menetluses, siis on kolmanda osalisega tagatise realiseerimise nõude ja põhinõude vahel olemuslik seos. Nagu komisjon leiab, väljendub see seos huvis, mis põhihagis kostjaks oleval poolel võib olla, nõudmaks kolmandalt isikult kas tagatist või muud hüvitist põhinõude tagajärgede hüvitamiseks.

33. Igal juhul on selge, et ühelt poolt eksisteerib olemuslik seos hagi, mis on esitatud kindlustusandja vastu tema poolt kindlustatud juhtumi tagajärgede hüvitamise nõudes, ning teiselt poolt menetluse vahel, millega nimetatud kindlustusandja püüab tagada teise kindlustusandja poolset panust, mis peaks väidetavalt katma sama juhtumit.

34. Eeltoodu põhjal arvan, et artikli 22 mõttes ega muidu ei ole vaja nõuda täiendavalt veel lähedasemat seost. Sel põhjusel ei ole vaja analüüsida väiteid sellise seose täpse iseloomu kohta.

35. Teises aspektis on minu arvates tahte olemasolu või puudumine viia isik välja pädeva kohtu alluvusest põhihagi ja kolmanda osalisega tagatise realiseerimise nõude menetluse vahelisest seosest sõltumatu ning seetõttu puudub minu arvates põhjus nende kahe kriteeriumi ühendamiseks.

36. Zurich España tsiteerib omakorda Cour d'appel de Montpellier' seisukohta, mille

kohaselt puudub risk, et põhihagi ja kolmanda osalisega tagatise realiseerimise nõude menetluses tehtavad otsused võiksid olla vastuolulised.

37. Nagu olen juba sedastanud, olen ma siiski seisukohal, et kõnealused menetlused on olemuslikult seotud ja et artikli 22 tingimused — mis sisaldavad vastuoluliste otsuste ohtu — ei ole asjakohased. Igal juhul tuleb märkida, et artikkel 22 pelgalt lubab, kuid ei kohusta kohtuid, välja arvatud see kohus, kuhu hagi on esitatud, menetlust peatama või pädevusest loobuma.

38. Kolmandaks kaaluvad mitu poolt, kas kolmanda osalisega tagatise realiseerimise või muid kolmandate isikutega seotud menetlusi võib artikli 6 punkti 2 kohaldamisalast vastuvõetavust reguleerivate siseriiklike menetlusnormidega välja arvata.

39. Hagejad, komisjon ja Itaalia viitavad siinkohal Euroopa Kohtu seisukohale kohtuasjas Hagen, mille kohaselt „tagatise realiseerimise nõude osas piirdub konventsiooni artikli 6 punkt 2 sellega, et määrab kindlaks pädeva kohtu ega puuduta mingil moel õieti öelda vastuvõetavuse tingimusi", ning et „menetlusnormide osas tuleb lähtuda siseriiklike kohtute poolt kohaldatavatest siseriiklikest normidest".[7]

40. Hagejad märgivad, et Prantsuse tsiviilmenetluse seadustiku artikkel 325 näeb ette, et kolmanda osalisega tagatise realiseerimise või muu kolmandate isikutega seotud menetlus on vastuvõetav ainult siis, kui see on piisavalt seotud põhihagi poolte nõuetega.

41. On selge, et siseriiklikud menetlusnormid võivad piirata võimalust algatada kolmanda osalisega tagatise realiseerimise või muud kolmandate isikutega seotud menetlust põhihagi arutamiseks pädevas kohtus.

42. Kohtuasjas Hagen[8] tehtud otsusest tuleneb, et siseriiklik kohus ei tohi siiski kohaldada siseriiklike õigusnormidega ette nähtud vastuvõetavuse tingimusi, mille tagajärjeks oleks konventsioonis sätestatud kohtualluvuse korra rakendamise piiramine.

7 — 15. mai 1990. aasta otsus kohtuasjas C-365/88 (EKL 1990, lk I-1845, punktid 18 ja 19).

8 — Punkt 20.

43. Artikli 6 punkti 2 kohaldatakse seega pädeva kohtu kindlaksmääramisel kindlustusandjate vahel kolmanda osalisega tagatise realiseerimise või muu kolmandate isikutega seotud menetluse puhul, nii nagu sellised menetlused on määratletud siseriiklike menetlusnormidega. Kuna nende menetluste ja põhihagi menetluse vahel on olemuslik seos, siis selle sätte kohaldamine eeldab ainult seda, et puuduvad tõendid, mis näitavad, et põhihagi esitati üksnes selleks, et viia kostja välja selle kohtu alluvusest, kes oleks tema asjas pädev.

Ettepanek

44. Esitatud põhjendustest lähtudes teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata Cour de Cassationi esitatud küsimustele järgmiselt:

1. Kindlustusandjate vahelised väidetavalt mitmekordsel kindlustusel põhinevad tagatise realiseerimise nõuded ei ole kaetud 27. septembri 1968. aasta Brüsseli konventsiooni muudetud versioonis II jaotise 3. jao kindlustusasju reguleerivate sätetega.

2. Nimetatud konventsiooni artikli 6 punkti 2 kohaldatakse pädeva kohtu kindlaksmääramisel kindlustusandjate vahel kolmanda osalisega tagatise realiseerimise või muu kolmandate isikutega seotud menetluse puhul, nii nagu sellised menetlused on määratletud siseriiklike menetlusnormidega. Kohaldamine eeldab ainult seda, et puuduvad tõendid, mis näitavad, et põhihagi esitati üksnes selleks, et viia kostja tagatise realiseerimise hagi esitamisega välja selle kohtu alluvusest, kes oleks tema asjas pädev. Siseriiklike õigusnormidega ette nähtud vastuvõetavuse tingimusi kohaldatakse vaid niivõrd, kuivõrd nad ei kahjusta konventsiooni kasulikku toimet.